

Secundo. Vatablus sic, q. d. Adhuc in Iuda erit decas, id est decem reges (tot enim fuerunt a Joathan filio Ozia usque ad Sedeciam); et decima (Sedecia) regnante iterum ejicientur Iudei, et destruentur.

Tertio. Adamus, q. d. Novem Iudeorum partes vastabuntur a Romanis, decima pars Deo dabitur ei dabitur, critque semet sanctum (ex frugibus enim decimae erant sacrae Deo), hoc est, decima Iudeorum pars converterat ad Christum. Ita et S. Basilus, Arias, Ossorius, Pintus et Alcazar in Apoc. cap. xi, v. 8, 13, notat. 11.

Quarto. Sanchez, q. d. Novem Iudeorum partes perderantur ab hostiis, puta Chaldeis vel Romanis; decima pars reliqua a Deo racematur et perdetur, critque quasi gens furori ejus addicta et devota, non aliter quam victimam altari et cultro.

Quinto, idem: *Decimare*, inquit, est decies vastare, et *decimatio* est decies repetita vastitas, q. d. Septuaginta multofiles vastabitur Iuda: denarius enim est symbolum multitudinis; unde aliqui qui decem Iudeorum vastationes post tempora Isaiae enumerant hoc modo: *prima* facta est a Salmanasare, qui decem tribus abduxerunt; *secunda*, a Sennacherib; *tertia*, ab Asirhaldon, qui Massasse regem vicinatum abduxerunt; *quarta*, a Pharaone Necho, qui Josiam occidit; *quinta*, a Nabuchodonosore; *sexta*, a Nabuzardun; *septima*, ab Antiocho Epiphane; *octava*, a Pompeio; *nona*, a Tito; *decima*, ab Adriano.

Sexto, apertissime Chaldeus: Iudei, inquit, decimabuntur, id est unus ex decem relinquenter; decima Iudeorum pars tantum remanebit, sicut post vindemiam vinea racematur, id est racemi reliqui colliguntur, ut ex decem vix unus remaneat. *Decimare* ergo huius idem est quod *raccicare*. Ita enim racemavit Iudeos Adrianus, ut dixi.

Et CONVERTETUR, ET ERIT IN OSTENSIONE. — Nota enallagmum Hebraicam, qua verba *convertor*, *reverter*, *addo*, *adicio*, ponunt pro adverbio *rursum*, *iterum*, *ultra*: « *convertetur* ergo, » et *erit in ostensionem*, » id est iterum erit in ostensionem. Sic dicitur Psalm. LXXXIV, 7: « Tu conversus vivificabis nos, » id est tu iterum vivificabis nos; et Psalm. cap. LXVII, vers. 41: « *Conversi sunt, et tentaverunt Deum*, » id est iterum tentaverunt Deum: eadem phrasis crebra est in Psalmis. Ita *Forierius*.

In OSTENSIONEM. — *Primo*, ut omnibus gentibus Iudea vastata ostendatur in exemplum justa vindictae Dei, quo percellantur aliae gentes, ne sua impietas Deum irritent.

Secondo et melius, « *in ostensionem*, » ut scilicet Iuda sit ostentum et risu Gentibus, ut ab illis digitio ostendatur quasi stultus et stolidus (Hebreo enim *בָּזֵר*, *bazar*, stultus significat), vel quasi infamis ob tanta crimina, aequo ac supplicia sua, iuxta id quod communatus est eis Moses, Deuter.

cap. XXIX: « *Et dicent omnes Gentes*: Quare si fecit Dominus terrae huic? Quis est hec ira furoris ejus immensa? Et respondebant: Quia dereliquerunt pactum Domini. »

Tertio. Hebraice *לְבָאֶר* *verbi potest, erit in depastonem*, id est, ut Septuaginta vertunt, *in depastonem*; male enim aliqui codices legunt, *in depreciationem*.

Quarto, verbi potest cum Chaldaeo, *erit in combustionem*.

Sicut TEREBINTHUS (1), et *sicut querqus*, que expandit ramos suos, — scilicet aridos et demorios, ideology deformes: pro expandit enim Hebraice est *כַּלְבָּחָר* *bascalchet*, id est defluit, emitit, deject folia, ut solos nudosque ramos aridos, eosque paucos et curtos expandat et ostendat, qui idecirce hebraice vocantur *מַתִּסְכֵּת*, id est subsistentia (*כַּבְּשָׂם*, id est in eis, scilicet terebintho et quere), ex qua rursum in vere germinovum revirescat, et semen sanctum quod seputitur suppulset. Unde Chaldeus verit, *erunt sicut terebinthus, et sicut querqus, que cum defluat folia eius, videtur quasi arida, et aliue retinet humorem, ut ex eis sustentetur semen;* et sic dixit cap. 1, vers. 30: « *Cum fueritis velut querues defluentibus foliis.* »

Secundo, Septuaginta *mattisebet* vertunt, *theom*; habent enim, *erunt sicut glans que excidit de theca sua*. Sicut enim hec est pabulum porcorum, sic Iuda erit preda hostium. Alii verunt, *erunt sicut custanea que excidit e theca sua*, q. d. Sicut castanea quamvis spinosa theca includitor, ita est; sed ubi ea se aperte, preda est porci: ita Israel quamvis Dei valvulatum presidio, futur erat ad hostibus; nunc eo nudatus, eis erit in dispersionem. Ita Sanchez.

Tertio, Vatablus verit, *sicut ulmus et querues cum fulcrum eis submittunt, sic semen sanctum erit fulcrum ejus*, siue explicat: Sicut in ulmo et queru objectis foliis est vis quadam generatrix, cuius ope vere nono rursum folia et frondes emittunt: sic se habeunt incola Iudei, qui cum mortui esse putabantur in Babylone, tum redescerent, producentque semen sanctum, id est filios sanctos, ita ut ex eis nascatur Sanctus sanctorum Christus Dominus.

SEMIN SANCTUM ERIT ID QUOD STETERIT IN EA. — Theodotion verit, *semen sanctum erit columna foundationis ejus*. Hebreo enim *mattisebet*, significat statuum columnam, fulcrum, statumen. Aquila verit, *semen sanctum erit germen ejus*, q. d. Licit arbor haec (terebinthus vel querus) id est Iudeorum populus videatur in clade Titi et Adriani esse emortuus tamen servabitur in ea aliqued gerentes et semen sanctum, scilicet Christus Dominus, qui columna est et basis totius sanctitatis: cuius

(1) Terebinthus multo tempore vivit. Antequam pereat, ex radice ascendit surculus quem in locum arboris surgere mox videatur, ita ut arbor ista quadam immortalitate prædicta videatur. (Jahn, Archæol. Bibl.)

mox rami totum orbem implebunt, per quem relique Iudeorum salvabuntur, etenim quasi olive fructiferae Gentes quasi oleastri insentur, Rom. xi, 25. Ita fere S. Hieronymus, Chaldeus et alii.

Solei enim Propheta a tristibus ad leta, a terrenis ad spiritualia avolare, Iudeisque afflictis promittere Christum Salvatorem. Unde secundo, » semen sanctum, » hoc est propagatio sancta, sunt Iudei in Christum credentes. Idem enim hic dicitur cum eo quod dixit, cap. IV, vers. 3: « *Et erit omnis qui reluet fuerit in Sion, etc.* » sanctus vocabulari, » *Semen ergo sanctum* » sunt Apostoli, alii-

que primi Christiani, ex quibus sanctorum genus toto orbe propagatum est.

Nota: *יְהִי זֶה*, id est *semen*, Hebrei vocant non tantum grana seminis, sed et ipsas stirpes, surelos ad germina, ex quibus quasi ex semine progenerantur folia, frondes et fructus. Non ergo ipse truncus arboris, sed rami sive stirpes in truncu vocantur hic *semen*: truncus enim es ipsa arbor in qua stat hoc *semen*, id est stirpes et rami, quos proinde vocat hebreica *mattisebet*, quasi statumen futura germinationis et propagationis, uti verit noster Interpres.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Incipit hic secunda generalis Isaiae prophethia, que protenditur usque ad cap. XIII, factaque est sub Achaz regno pessimo (prima enim est ea, qua a cap. 1 hue usque exposta est, factaque est sub Ozia et Joatham). Haec precieux agit de Emmanuel ex virginie nascituro, ejusque salute, victoria, gratia et triumphus. Hoc ergo capite Achaz et Iudeis timentibus excidium a Syria et Samariis, promitti Isaias open et liberatorem, Syria vero et Samariis excidium intentat. Secundo, vers. 10, hujus rei offert et dat signum Emmanuelis nascituri ex virginie. Tertio, vers. 17, Achaz et Iudeis incredulam cladem per Egyptios, et excidium per Chaldeos communatur.

Nota: *Sequuntur capitula VII, VIII, IX, X, esse connexa, et idem quod jam dixi repete et inculpare;* nam cap. VIII, docet Emmanuel vocandum celarem praedatorem: *quia per Assyrios regnum Syria et Samaria per se vero regnum diaboli castabit. Cap. IX, sec alia nomina, potentiam et doles Emmanuelis significat, assignat, rursumque Syria et Samaria visitationem communatur. Cap. X, Iudeorum et Esachiae oblationem et afflictionem per Assyrium Sennacherib, deinde fuse ipsius Sennacherib exilium et cladem et ab angelo illatum denuntiat.*

1. Et factum est in diebus Achaz filii Joatham, filii Oziae regis Iuda, ascendit Rasin rex Syriae, et Phace filius Romelia rex Israel, in Jerusalem, ad præliandum contra eam: et non potuerunt debellare eam. 2. Et nuntiaverunt domui David, dicentes: Requievit Syria super Ephraim, et commotum est cor ejus, et cor populi ejus, sicut moverunt ligna sylvarum a facie venti. 3. Et dixit Dominus ad Isaiae: Egregore in occursum Achaz tu, et qui derelictus est Jasub filius tuus, ad extremum aquæductus piscinae superioris in via Agri Fullonis. 4. Et dices ad eum: Vide ut sileas: noli timere, et cor tuum ne formidet a duabus caudis titionum fumigantium istorum in ira furoris Rasin regis Syriae, et filii Romeliae: 5. eo quod consilium inierit contra Syria in malum Ephraim, et filius Romeliae dicentes: 6. Ascendamus ad Judam, et suscitemos eum, et avellamus eum ad nos, et ponamus regem in medio ejus filium Tabeel. 7. Hec dicit Dominus Deus: Non stabit, et non erit istud: 8. sed caput Syriae Damascus, et caput Damasci Rasin: et adhuc sexaginta et quinque anni, et desinet Ephraim esse populus: 9. et caput Ephraim Samaria, et caput Samariae filius Romeliae. Si non credieritis, non permanebitis. 10. Et adiicit Dominus loqui ad Achaz, dicens: 11. Pete tibi signum a Domino tuo in profundum inferni, sive in celsum supra. 12. Et dixit Achaz: Non petam, et non tentabo Dominum. 13. Et dixit: Audite ergo, domus David: Numquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis et Dei meo? 14. Propter hoc dabat Donizias ipse vobis signum. Ecce virgo concepit, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. 15. Butyram et mel comedet, ut sciatur reprobare malum, et eligere bonum. 16. Quia antequam sciatur puer reprobare malum, et

eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris a facie duorum regum suorum.
17. Adducit Dominus super te, et super populum tuum, et super dominum patris tui, dies qui non venerunt a diebus separationis Ephraim a Iuda cum rege Assyriorum. 18. Et erit in die illa : Sibilabit Dominus musæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, et apî, quæ est in terra Assur; 19. et venient, et requiescent omnes in torrentibus valium, et in cavernis petrârum, et in omnibus frutetis, et in universis foraminibus. 20. In die illa radet Dominus in novacula conducta, in his qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput et pilos pedum, et barbam universam. 21. Et erit in die illa : Nutrit homo vaccam boum, et duas oves, 22. et pœnitentia lactis comedet butyrum : butyrum enim et mel manuducat omnis qui relictus fuerit in medio terra. 23. Et erit in die illa : Omnis locus ubi fuerint mille vites, mille argenteis, in spinas et in vepres erunt. 24. Cum sagittis et arcu ingredientur illuc : vepres enim et spinæ erunt in universa terra. 25. Et omnes montes, qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum et veprium, et erit in pascua bovis, et in conculacionem pecoris.

4. ET FACTUM EST IN DIES ACHAZ. — Procedens propheta, cap. vi, contigit Isaiae anno quo mortuus est Ozias : ergo ab illa usque ad hanc fluxerunt sedecim anni, quibus regnavit Joatham pater Achaz. Sub Joatham prophetæ quedam Isiam, patet ex cap. i, vers. 1; quanam illa fuerit non liquet : non enim in serie capitum servatoris temporum, ut patet in Jerome : nonnulli censem visionem cap. preceod. configuisse mortuo Ozia, cum iam regnaret Joatham (1).

ASCENDIT RASIN. — Vide historiam, lib. IV Reg. cap. xv et xi, et lib. II Paralip. cap. xxvii, ubi dicuntur Iudeam ab peccato Achaz graviter et sepius deo puniente fuisse vastata regibus Syrie et Samarie, ac tandem cum ab eis Achaz mutaret osbisionem et excidium, implorasse open Theglaphasar regis Assyriorum.

ET NON PONERUNT DEBELLARE EAM. — Est prole-

(1) Ista secunda pars prophetiarum Isiae complectitur primo, legationem Isiae ad regem Achaz, cap. vii; secundo, communicationem vaticinii cum populo, cap. viii; tertio, repetitionem et amplificationem predictiorum, cap. ix, x, xi.

Can Rasin Syria et Phacei Israelis regibus armis quod Hierosolymam invadentibus, cap. vii, vers. 1, Achaz Juâta cura subiicit timore percosseatur, 2, Deus ad eum mittit Isiam ; filium assimi locum jabet, et locum sermonis habendi designat, 3.

Prophetæ primo, jabet Achaziam posere metum, et spernere consilia hostium, 4-6.

Secundo, predicti indemnitate Jude, Israeliticum autem regum post designatos annos interitum, 7-9.

Tertio, offert signum vaticini confirmatorium, quod cum postulare regi libetur, 10-11.

Quarto, reprehendit Achaziam opinioni pertinaciter remanentem, 12-18.

Quinto, anctarum adjicit per vaticinum remotioris epochæ, de Messia ex Virgine matre nascituro, 14-15; et per vaticinum propriæ epochæ, et ad filii Isaiam admittit adolescentiam definitæ, scilicet de Rasin et Phacei interitum, 16; et gravissima Judeæ clade ab Ægyptis et Assyris infligenda, 17-21; et de hominum infrequentia ac regionis vastitate et horrore, hanc cladem securitatis, 22-25.

sis : haec enim verba postponenda sunt; nam haec Isaiae prophætia precessit, fuitque causa hujus liberationis: nam cum iam ingrueret rumor bellum, et metus Rasin et Phacei Judeæ inhabantium, promisit Isias Deum, qui antea immissari Rasin et Phacei in Judeam ut eam punirent, nunc eam denuntiaturum, irritosque eorum conatus rediitum, eo quod ipsi non misserunt et nota Dei, ut ante, sed proprio motu et ambitione Judeam jam plena perdere et evocere cogitarent. Ita S. Thomæ.

2. ET NUNTIAVERUNT DOMINI DAVID. — Id est duabus tribubus quæ adheserant stirps Davidis, cum deinceps aliae facerent schisma, crearentque sibi regem Jeroboam. Secundo, et apud, a deum, » id est familia regia Davidis, puta regi Achaz, ejusque fratribus et cognatis. Unde sequitur : « *Et commotum est cor eius, » scilicet regis. Vide Cap. XVII.*

REQUIETI SYRIA. — q. d. Syria et Rasin eis rux junxit se, et, ut Septuaginta vertunt, *consparvit*; et, ut Vatablus, *sociosque uiti cum Ephraim, id est cum decem tribibus, quarum caput erat Samaria sita in tribu Ephraim, puta cum Phace regie Israel, contra Achaz et duas tribus Juda et Benjamin illi adherentes, illique subjectas. Sicut Cap. vii, dicitur : « Requievit Israel post dominum, » id est iterum sociavit se Domino, capitulo rursus Deo adhaerere, eumque colere.*

ET COMMOTUM EST COR EJUS (expavit, perenitus est, contremuit) SICUT LIGNA A FAE VENTI, — commouerentur et impellentur. Significatur summa Achaz et Iudeorum trepidatio. Qualis enim erat rex, talis erat et populus : similes habebant labra lacteas. Regis est esse cordatum in rebus tristibus, et pavida populū corda animare : verum rex impius et parvus ipse primus, et pavoris ancor est subtilis. Semper enim pavet mala conscientia.

3. EGREDERE. — Achaz impius afflictus non confugit ad Deum in templo, sed urbe egreditur ut secum deliberet de modo bellum hoc evadendi

unde ei licet indigne jubetur occurrere Isaias, et promittere victoriam.

QUI DERELICTUS EST JASUS FILIUS TUUS. — Hebreæ est. *Sicut Iasus filius tuus : filius ergo Isiae dictus est Sicut Iasus.* Ille Vatablus, Paginus, Osorius, Forerius. Noster interpres cum Septuaginta decurat nomen, solumque eum vocat *Iasus*, tum uitinmat mysterium latens in voce *Sear*, quod mox explicabo, tum quia sic sepe alibi fit, ut cum idemna vocatur *Duma*, *Isaiae* xi, 41, *Jerusalem vocatur Salem*, *Hierosolyma Solima*, Ben Ammi vocular *Ammar*, *Gen.* xxi, 38, *Bethlemites vocular Lentes*, *I Paral.* xx, 3, in Hebrew. Sic Mardonius ducisse fuisse « de stirpe Jemini, » *Esther* cap. ii, id est de Benjamin, sive Benjaminita, uti explicatur *Esther* xi.

Natura Deus non tantum per res et symbola, sed etiam per nomina solet prophetare. Sicut enim, Osee cap. i, iussit proles suas nuncupare : « Non misericordia tua consequuta, Non populus meus. »

Sic Christo, cap. seq., imponit nomen : « Accelerate spoli detrahente, festina predari. » Ita et hic Isias Dei instinctu filio suo impositum nomen *Sear* *Jasus*, id est derelictus reddit, vel reliquo converterunt, ut significaret populum Iudeum, qui claudibus precedenter a Rasin, Phace, et aliis illatis supererat, ab excidio quod eis hi duo reges causâ intentabant, liberandum esse : hincque de causa jussit Deus, ut Isaias pater filium hunc suum duceret ad Achaz.

Fabulatur Judei Isaiam duos habuisse filios, scilicet Rabsacem, qui transfigit ad Assyrios, et horatorem ad Iudeos, ut se pariter Assyrios dedarent, *IV Reg. xvii*, et hunc, qui propterea dictus est *Sear*, id est derelictus, quod alio fugientes ad hostem hic apud patrem relutus sit.

Alli filium hic non carnis, sed discipline accipiunt, ut filii sit idem quod discipuli Isiae, quomodo *IV Reg. vi*, vocantur filii Prophetarum eorum discipuli. Ita R. Salomon et B. David ex R. Jonatha. Unde Chaldaeus vertit, *egredere nunc in occursum Achaz, tu et reliqui, qui non permaneverunt, et qui conversi sunt a peccato discipuli tui : quae jubentur hic Iasus cum discipulis suis egredi in securum Achaz.* Hoc secuti nonnulli Catholicæ, opiniorum Isaiam non fuisse uxorium, sed celibatem. Verum tamen quod derelictus est filius tuus *Sear Jasus*, simpliciter et plane significat eum fuisse filium Isiae naturalem et secundum carnem, non discipulum.

Terzopologicæ, *Sear Jasus* significat iustos et sanctos, qui sunt verum Dei semen ex Deo nati, ex omni suo periculo et angustiis tandem incolumentes Deo due evasuros.

Allegoricæ, Achaz sunt Judei, Isaias est Christus, Jasus sunt Apostoli Christi, qui multos Iudeorum ac exitio eterno liberarunt, et ad Christum ac salutem converterunt.

Anagogice, quoniam a terrenis ad celestia quis convertatur, et perducatur, vide apud S. Basilium.

IN VIA AGRI FULLONIS. — ubi ob vicinum aqueductum piscine (1), id est lacum superioris, plures erant officine fullonæ, que in urbe ob inopiam aquarum et loci esse non poterant: fullones enim ad panes purificandos et tingendos copia aquarum indigent, atque a loco aperto ad eos siccandos.

4. VIDE UT SILEAS. — Vide ut quiescas, ut quietis animo, et securi recumbas in mea hac præmissione et protectione, ne times Syros et Samarias, q. d. Tu, o Achaz! cum tuis porcelleris et trepidis audito rumore hostium, ponit hos metus, hos fluctus, sis animo tranquillo : ego tuebor te cum urbe. Ita Cyrus, Procopius et Haymo. Unde sequitur : « Noli timere. » Secundo, a vide ut silentias, » q. d. Noli desperare, et desperabundus Deus blasphemare (erat enim Achaz impius) : noli etiam trepidus cogitare de imploranda ope Assyriorum; sed quiesce fidenter in Deo, ejusque auxilio quod tibi promitto (2).

NOLI TIMERE A DIABOLIS CADVIS TITIUM FUMIGANTIBUS. — (Quæ sint he caudes titiuum explicat subdensus.) IN IRA (hebreæ enim *bet*, id est *in*, saepe capti pro *in min*, id est *a, ab*) *RUBORIS RASIN ET FLORIS ROMELIE.* — Hos ergo duos reges Syrie et Israel assimilat diaboli cadvis, sive extremisibus titiuum, qui igne extracti fumigant, sed mox extinguntur: quia pari modo hi duo reges ira, superbia et animositas hellandi contra Judeos ascensi, solum fumum, id est molestiam, scilicet metum aliquem, Judæis attulere; nam ignis, id est vis et potentia eorum, mox cum regno extincta et delecta est a Theglaphasar rege Assyriorum, *IV Reg. XVI et XVII.*

6. ASCENDAMUS AD JUDAH (ad Iudeos), ET SUSCITEMUS EUM, — bello cum facessamus.

ET AVEILLAMUS EUM. — Hebreæ *כְּקַרְבָּנָן נָבָלֵן*, id est *diffundamus*, vel *abscondamus eum*, sollicit ab Achaz, et a corona ac stirpe Davidis, trahamus eum ad nos. Secundo, findamus eum in duas partes, quasi dicant : Partiamur in regnum Judeorum, ut partem unam occupemus Syri, alteram Samarite.

(1) Piscina haec implantatur aquis fontis Silos, ex quo descendebat rivulus dictus *Wogel*, vel Fullonum. Propterea et ad Orientem Jerusalem sita erat, in eo loco unde sub regno Ezechiel impius Rabsaces ruinas Judeis intentavat. Forsan rex Achaz tunc cum magnitudine ad extremum aqueductum aderat, ut magna pars visitaret, vel ut vidaret ad fontem Silos, que piscinam nutritam, obturare atque inde aquæ copiam abstraheret.

(2) Solet Deus in adversitatibus quietem seu silentium, quis indicere, contra quam mundum solet. Mundani enim sunt desperatione obstruant, nec facile tumultuant et contrahantur : quibus autem Deusesse offert, non opes est nisi mundano praesidio, sed quia magis quieterent, magis in tuto sunt ; quietis enim pectoribusesse diffundit copiosus spiritus ille divinus. His quoque cogita quantum possit fiducia in Deum; quam si trepidantem corda adorant in maxima rerum perturbatione, qualis tunc erat, possint ex summa trepidatione ad summam quietem et tranquillitatem transferri. (Forerius.)

ET PONAMUS REGEM IN MEDIO EJUS (in eo) FILIUM TABEEL. — *Tabeel* hebraice significat bonum et commodum Deum. Unde aliqui putant « *Tabeel* » esse nomen idoli, sive Dei Gentium, cuius epithelium est bonus, vel optimus et maximus, quasi dicant: Ponamus in templo Iudeorum deum nostrum Tabeel excluso Deo ipsorum, ut sic nobiscum coalescentur, unum regnum, que ac fidem et religionem: haec enim de causa Jeroboam fecit idola, puta vitulos aureos, ut populum sibi devincit. **Secundo.** Chaldeus verit: ponamus in eo regem qui nobis bonus sit et commodus. Verum *et filium* significat *Tabeel* hominem fuisse, non idolum: rursus non Tabeel, sed ejus filium designatum fuisse regno Judee. *Tabeel*, ergo fuit nomen proprium viri, qui vel sanguine, vel auctor amicitia et obligatione junctus fuit cum Rasin et Phacee regibus, cuius proinde filium virum strenuum, sibique obsecrum voluerunt creare regem Judee, ita tamen ut eis maneret deinceps, verbi gratia subiectus aut feudatarius. Ita Cyrillus et alii (1).

(1) « Et ponamus regem, » etc. menraice, et constitutus regem in ea, sive, et constitutus regem, ut sensu sit: « *et* partiamur terram Iudeam inter nos, vel preficiamus ei regem, nobis obnoxium, clientem fiduciarem, ut rex *Egypti* Judee preficeret Eljashum, vid. II Reg. xxxi, 34, filium *Tabeeli*, omnus fortasse ex iis qui contra gentem Davidicam conspiraverint, infra cap. viii, 12. Chaldeus accepti nomen ut communis et appellativum, verit enim, *eum qui nobis plueret*; sed id plane abs re est. Hebrei interpretari hi confugunt ad Cabahlam, et illam quidem Cabala speciem, quam *Alban* vocant, qua alphabetum in duas separatas partes, ita ut in medio litterae posteriores undecim prioribus recta subiulantur, et in scriptione, vel nominis occidentali causa, opposite pro oppositis sumantur. Quo artificio attributo in nomine *Tabeel*, id reddit nomen quod idem censeri posset cum *Rimona*. Ac si sensu sit: *Filius Remaliae*, sive *Pechachum*, sive quem ejusdem stirpis, ut fratre eius, Ahaz loeo constitutendum esse regem. Nec alienum fuisse a Prophetis, hujusmodi arte vera nomina nonnunquam occurrerat, patet ex insigni apud Jeremiensem exemplo, dum scholast. xxv, et li, 41, per aliam Cabala speciem pro *Babel* scribuntur. Nostro tamen loco vix illa probabilitas cogitari poterit, cur id nomen, quod supra vers. 4 unde expressor vates, nunc tali artificio involutum proponatur. Paulus verisimiliter huc eorum sententia, qui hunc nomen *Tabeeli* Syrum fuisse et posteris Tabrimonum existimat. Gens *Tabrimon* erat inter Syros nobilis, quippe quem constat parentem fuisse Benhadadi, clari Syrie regis, I Reg. xv, 18. Atque nomen *Tabeel* et *Tabrimon* idem valent. *Rimona* enim est nomen illici Syronum, vid. II Reg. v, 18; quod nomen ingredie potuit compositione nominis proprii, pro more populorum Orientalium, ipsis quoque Hebreis in nominibus *El* et *Jeheva* recepto. Exempla, iura hujus moris attuli. *Gesensis* in Commentario, pag. 281, not. Ita *Tabeel* significat *bonus Deum*, et *Tabrimon*, *bonus Rimona*. *Tabeel* vero, uel nota Simonis *Onomast.* pag. 497, a pro *Tabeel* dicitur, vel ob paucum, vel per paronomasiam, quales in Isai frequentissime, quia in hoc nomine intelligitur Deus falsus, qui est *el*, *nihil*, sicut et alii deostris vident *hilelm* pro *holom*. Conf. Graecum *Tabeel*, Tob. i, 1. Certe cum Rezinis in hoc bello prevalentem auctoritas et vires, nequit quoniam probable est illum hanc pra-

7 et 8. HEC DICIT DOMINUS: NON STABIT, ET NON ERIT
ESTUD, (q. d. Ego Deus evertam hoc Rasin et Pha-

cece consilium, faciamque ut) CAPUT STRALE (scilicet solius, sit) DAMASCUS, ET CAPUT (id est rex, solius) DAMASCUS (puta Syriae, cuius metropolis est Damascus, sit) RASIN, — q. d. Non ergo Rasin quidquam Iudeas subiicit, aut adjunget regno Damasci, sed soli Syriae et Damasco, uti hacenus fecit, dominabitur. Ita S. Hieronymus, Basilius et Haymo.

Secondo. Sanchez ex his verbis colligit, quod Rasin et Phacee heredem suum, que ac regem Judee, destinariunt hunc filium Tabeel, ita ut ipse tam Judee quam Syriae et Samaria dominaretur, quodque voluerint metropolim, caput et aream horum trium regnum constituerent Jerusalem: unde Deus hoc elidens ait: Non Jerusalem, sed Damascus erit caput Syriae.

Tertio et optimo, Cyrus per zeugma in omnibus hisce repetit verbum *desinet* quod sequitur, hoc modo: non stabit hoc eorum arrogans consilium: sed e converso caput Syriae Damascus desinet corrumque, et caput, id est rex, Damasci Rasin desinet, et desinet Ephraim esse populus; et caput, id est metropolis, Ephraim, puta Samaria desinet; et caput, id est rex, Samaria filius Romelia desinet. Hic sensus maxime plausus est et appositus. Duorum enim regum superbium supererulum, quo Judees excludimus cogitabant, in ipsorum caput retorquet, ac ipsim idem exitium et ruinam intentat, idque clare explicat cap. sequens, vers. 4, itaque reipsa configit patet: nam Theglathphasar et Assyrii vastaverunt et subegerunt tam Syriam quam Samariam, IV Reg. cap. xvi, xvii et xviii.

8. AETHIOPA SEXAGINTA ET QUINQUE ANNI, ET DESINET EPHRAIM ESSERE POPULUS. — Tradunt Hebrei in *Seder Olam*, cap. xix, et ex his S. Hieronymus, Haymo, S. Thomas, Procopius, Hugo et Dionysius, hos 65 annos computandos esse non ab Achaz, sub hunc vaticinatus est Isaías, sed a prophetia Amos, cap. v, vers. 27, et cap. vii, vers. 11, qui idem quod hic Isaías predictus anno 23 Ozie regis Iuda, bieuno ante terremotum, qui configit anno 27 Ozie. Nam si a 23 anno Ozie computes, restabunt ex annis Ozie (qui 32 annis regnavit) anni 27. His addit 16 annos Jonatham, et 16 Achaz, deinceps 6 Ezechie (nam anno ejus 6 caput est Samaria), invenies annos 63, q. d. Ego Isaías repeto et confirmo prophetiam Amos, que vulgo nota et trita est, scilicet quod ab ejus vaticinio inchoando, post 63 annos vastabunt Samaria (2).

dum relinqueret valuisse Peccahu, sed potius sua gentis et fidei homini camden committere. (Bossmuller.)

(2) Ex historia constat regnum Israel a Salomonare occupatum fuisse viginti duo annos ab ista propheta. Sed secundum ad Assirahdonem, qui colonos misit in terram Ephraim, quedam populi Israelitici reliquie istas partes habitabant; et nomine sexaginta post annis, coloni ab Assirahdonem misi, regnum Israel funditus delevenerunt, et Ephraim juxta prophetiam desivit esse populus. Vide

Dices: Terramotus ille, ante quem Amos prophetauit, contigit sub Ozia, ut patet Zachar. xiv, 5, et sub Jeroboam, ut patet Amos i, 1. Atqui Ozias cepit regnare anno 27 Jeroboam, ut patet IV Reg. xv, 1. Porro Jeroboam regnavit 41 annis: ergo quatuordecim annis tantum regnavit Ozias cum Jeroboam, quibus consignanda est jam dicta propria Amos, quia sub utroque hoc regne contigit, it dixi: ergo non 27, sed ut summum 44 anno Ozias prophetauit Amos, indeque hos 63 annos inchoare oportet.

Respondeo Oziam cepisse regnare anno 27 Jeroboam, scilicet regnantis cum patre, qui annus regni Jeroboam, solius post patrem regnantis, erat annus 44. ut colligatur ex IV Regum. xiv, 23, collato cum II Paralip. xxv, 1, ubi dicitur Amasis pater Ozias regnasse 29 annis, ejusque anno 43, cepisse regnare Jeroboam. Ergo cum Jeroboam regnasset Ozias 44 annos, tuncque mortuus est, et statim successit ei Ozias filius eodem anno 44, a quo usque ad 41 Jeroboam numerantur anni 27, quibus cum Jeroboam regnavit Ozias vel Azarias. Ita Cajetanus ibidem et ali.

Porro quod nonnulli addunt Oziam lepra percussum eo tempore quo factus est terre motus (utraque enim haec pena punitur fuisse quis saeclegium), difficultatem habent: nam si 25 annis fuisse leprosus, ideoque separatus a populo, ac consequenter totidem annis regnum pro eo administrasset filius Joatham; hoc autem falsum est: nam Joatham, moriente pater Ozias, tantum erat 23 annorum, ut patet II Paralip. xxv, nisi dicas optimates pr. Ozias et Joatham adoleceret in eam etatem, quia per se posset illud administrare.

Secundo, paulo alter hos annos computant Vatablus et Forerius, scilicet ab anno 17 Jeroboam fili Joas; illo enim anno prophetasset hec Amos; ergo ex Jeroboam (qui 41 annis regnavit) regno supersunt 24 anni: his addit decem Manahem, 2 Phaecea, 20 Phacee, et 9 Osce (non enim ejus anno caputa est Samaria), habebis annos 65 quos querimus. Sed hic computus non consentit cum communis Hebreorum computu, quem jam assignavi: nam Ozias annus 27, a quo Hebrei hos 63 annos inchoant, incidit non in 47, sed in 49 Jeroboam.

Tertio. Sanchez putat hos 63 annos non futurum, sed præteritum spectare, sensuque esse, q. d. « Adhuc, » id est abhinc 63 annis predicta est ab Amos vestitas Samaria, eaque illi revera, uti predicta est obtingit. Sed *adhuc et desinet*, futurum significare solet, non præteritum; neque ab Amos ad Isiam interfluere potuerunt 63 anni, ut patet ex dictis.

9. SI NON CREDIDERIS (scilicet mea ope vos li-

quid de isto facto P. Turnenius scriptis in cap. ix, Dissertatione chronologica, ad finem, tom. II Monochili-

berandos ab exilio, quod vobis intentant Rasin et Phacee, quodque ipsosmet et cum regnis suis puniam et evertam), NON PERMANEBIT — in regno vestro, sed aque ut ipsi captivi abducemini cum decem tribubus fratribus vestris, sustinentes eos cum ponam quorum sancti estis infidelitatem. Ita S. Hieronymus, Haymo, S. Thomas, Rupertus et alii.

In Hebrew autem pulchra est paronomasia *אָמֵן* in *to taamina ki lo teamehu*, q. d. « Qui non confidit, non confidet; » *אָמַן* enim in *el* significat credere, in *niphah* esse firmum, stabilem, considerare et permanere. Septingua vertunt, si non credideritis, non intelligatis, quod saepe citant S. Augustinus, Chrysostomus, Cyprianus et alii Patres.

11. PETE TIBI SIGNUM. — Erat Achaz incredulus aequo ut impius, diffidens atque prophetie Isaie et dei auxilio: offert ergo ei Deus per Prophetam probationem per signum et miraculum, q. d. Petet in confirmationem prophetie meae, et veritatis quam predixi, scilicet vos liberandos esse, et hostes vestros exirentios, signum quod lubet: visus ut scindatur terra, et grandis hiatus infernus patet, an vero ut ecclie aperiantur, aut sol sit ut facit Josue, rursumque faciam filio tuo Ezechiele? dic: elige, praestabo et efficiam quod elegeris, Ita Chaldeus et Abulensis in hunc locum Isiae.

12. NON PETAM. — S. Ambrosius, in Psalm. cxviii, Vers. 42, serm. 8, vers. 4, et ali, putant Achaz ex modestia et humilitate nonnulli petere signum, ne videtur tentare Deum: sed quia Prophetae contra eum vers. sequenti excandescit, et quia Achaz erat idololatria, hinc verius videtur eum ex hypocrieti et impietate ita respondisse; quia a Deo aversus, eique diffidens fiebat demonis, et idola sua statuerat consulere, atque opem Assyriorum implorare. Ita S. Hieronymus, Cyrilus, Basilius, Rupertus. Secundo, Forerius et Sanchez censem Achaz, confusum opibus suis et auxilio Assyriorum, nonnullise rem hanc plane Deo committere, ne wideretur Deum tentare per miraculum, cum humana posset adhibere media et subsidia, quibus se rem conjecture putabat. Verum regis impieitas, et Isaiae increpatio quoque sequitur, eum ulterius progressum ostendunt, praesertim quia Achaz facile videbat nullam hic esse tentationem Dei, si acceptaret signum quod Propheta ultra offerat; fice ergo dicit: « Non tentabo Dominum. »

13. AUDITE ERGO, DOMUS DAVID: NUMQUID PARUM VOBIS EST, MOLESTOS ESSERE HOMINIBUS? — q. d. Vesta impieitate, incredulitate et diffidencia, o Achaz! vosque ejus proceres et consilarii, quis oraculis meis diffiditis, eaque quasi falsa aut vana contentemini, ideoque signa que offero despiciatis et respuatis; non tantum mihi, sed et Deo, cajus ex ore loquor, haecque promptio, molesti, increduli et injuriis estis, et, ut Septuaginta vertunt, agone-

redditis, quasi dicant: Videmini cum Deo velle colluctari, enimque fatigare et tediq; afficere, dum assidue vestra impietate eum irritatis, et nunc maxime cum eum tam magna ultra prominentem contemnit, quin et falsitatis vel impotentiae, quasi non possit vos a Rasin et Phacee liberare, facile accusatis.

44. PROFETE HOC DABIT DOMINUS ISTE VOS SIGNUM. — q. d. Quia tu, o Achaz! cum tuis non facitis, quod debetis, ut occurritis Deo vestro, et non creditis Deus vos posse liberare a Rasin; hinc Deus faciet aliquid dignum se, non quod debet, sed quod misericorditer decernit, scilicet dabit longe mirabilis et potensius, quam sit haec liberatio vestra a me hic praedita, signum potestis, bonitatis et misericordiae sue; dabit, inquam, vobis non in persona vestra, quia vos increduli et indigni estis, sed in nepotibus vestris, iuxta Cor. XIV, ut, cum illi hoc signum viderint, scilicet per Christum se liberatos esse ab hostibus longe potenterib; puto morte, peccato et diabolo, cuius typus est hec liberatio Hierosolymas ab invasione Syrorum et Samaritarum; tunc credant me vera prophetaesse tam de type hoc, quam de ejus antitypo, puto tam de liberatione haec a Rasin et Phacee, quam de redemptione generis humani a potestate diaboli per Christum. Avolut enim Propheta more suo a typo ad rem significata, puta ad Christum, iuxta Canon. IV. Simile signum non praeviut et prognosticavit, sed sequens et quasi posthumum, remembratorium videlicet, et confirmativum prophetis praecedens, scilicet liberations Ierusalem ab obsozione Semacherib, datur Ezechie, IV Reg. IX, 29: « Tibi, inquit, hoc erit signum: Comede hoc anno que repereris: in secundo autem anno, quo sponte nascetur: porro in tertio anno seminata et metite.» Hac autem messis facta est, postquam Angelus ceedidit 183 milia in exercitu Semacherib. Simile signum datur Moysi educti filios Israel ex Egypto, Exodi III, 12: « Hoc, inquit, habebis signum, quod miseris te: Cum eduxeris populum meum de Egypto, immobilis Deus super montem Iudeam.» Simile signum datum est Sauli, I Regum x, 1. Hic sensus planus est et obvious. Addit, cum rex Achaz signum sibi a Deo oblatum respueret, Propheta ipsum revocat ad fundamentum federis, quod ne impi quidem palam rejicare auderent, puta ad Messiam, a quo pendebat omnis populi salus, idque Iudei credebat et sperabant. Sensus ergo est, q. d. Tu quidem, o rex impi! promissionem respondo, decretem Del evertere velles: sed frustra. Nam senecta et inviolabilis manebit ejus sanctio; nec obsonist tua perfidia et ingratiudo, quo minus Deus populus suo perpetius sit liberator. Tandem enim Messiam Iudeorum Gentiumque redemptorem et salvatorem ex Virgine suscitabit (1).

(1) «Propterea, » quia vos signum oblatum repu-

dis, et interim populi Hierosolymitanum animi stat confirmandi, » dabit Dominus ipse vobis signum, » prodigium, ostentum, ad confundendam promissum liberatiois a me allata. « Ecce! » qui attentionem excitat auditorum, arguitque rem propredam esse prorsus singularium, et animadversione dignam. « Virgo concipit parietum filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel; » virgo que, hoc jam gratia, sit tametanevirgo, virtus pariet, cuius ipsum nomen magni aliud atque divini portendit. *Virgo illa, nam ke articuli virginem certam audiuntibus non indicat, ut haec dictur de Rebecca, Genes. xxxiv, 43, et de Miriam, Exod. II, 8. Nomen alma, virginis, que vere talis dictur, notare, ostendimus in annotationis ad hunc locum additamento, quo allorum de hoc vaticiniis sententias expundimus, nostrastrange interpretationem vindicanus. Chaldeus: Virgo gravida. Eadem haec formula de muliere grida, et post aliquod tempus partur editura legitur, Genes. xxi, 14; Jud. xii, 5.*

Potest veri, vel et vocabis, oratione habita ad feminam (ne quis hic de Abaso cogitat), vel, et vocabit, femina puta, que concipiet et pariet. Hieronymus: « Quodque sequitur: Et vocabit nomen ejus Emmanuel, et Septuaginta, et tres reliqui (Aquila, Symmachus, Theodotus) similiiter transtulerunt, pro quo in Matt. I, 23, scriptum est « vocabunt, » quod in Hebrew non habetur.... Verbum carat, quod omnes interpretari sunt *vocabilis*, potest intelligi et *vocabilis*, quod ipsa scilicet virgo, que concipiet et pariet, hoc Christum appellaverit sibi nomen. In multis testimoniorum, que Evangeliste vel Apostoli de libris veteribus assumptur, curiosus attendendum est, non eos verborum ordinem sequentia esse, sed sensum.... uno et in utero habebit, » et pro *vocabilis* « vocabit. » Nomina ceterorum filium imponebant solerant matres, veluti Eva, Genes. iv, 1, 25; filie Loti, Genes. ix, 37 seqq.; Lia, Genes. xxix, 23, et xxx, 18 seqq.; Rachel, ibid. vers. 24. Nomen autem quod virgo parturum filium imponeat, « Emmanuel, » vel potest accipi ut nomen *pro proprii* vel *ut symbolicum*. Posterior longe est probabileius, quia vates noster in locis similibus per *impositionem nominum* indicat illustris quedam *atributiva*, quae de persona ante re aliqua cum laude praedicante possent, cu[m]dum nomina symbolica recte *honorable* appellaveris. Sic infra cap. ix, 5, de eodem, de quo hic agitur illustri pater, dicitur, « nomen ejus appellandas esse Mirabilis, Consilarius, Heros. » Et cap. xii, 6, populum Iudeum appellandum ait « exercitores Jova, » Porro, cap. lxi, 4, Hierosolymam non amplius vocandum esse « dorendictum, » sed « voluntas mea est ea, » predictum. Ac Jeremias, cap. xxxi, 6, et xxxiii, 16, Messis nomen aut forte « Jova justitia nostra. » Vide et Exod. xvii, 35. Recte igitur Grotius ad Matth. I, 22: « Qui prophetas non supine legit nescire non potest » — *catena tri auctor nomine* dicit ab illis eum etiam, qui non ejus vociis sono sit appellandus, sed prius rebus celebrantibus vox ista conveniat. Loca passim occurrant. *Isai. I, 26:* Postea dabitur nomen tibi *urbs justitia, civitas fidelis*, id est, postea eris urbs justa et civitas fidelis. Conf. cap. LVI, 7. Ceterum, cum « Deus nobiscum esse » Hebreus dicitur, quoties benignus nos respicit et adjurat, ut Psalm. XLVI, 8, 12, et XXXIX, 25, infra apud Nostrum, cap. XLVI, 2; Jerom. I, 8; Jos. I, 5, puro nomine « Emmanuel » appellando portendi patet populi Iudei a maiis et adversis liberationem ejusque defensionem ad eum qualescumque hostes. Eam vero prastandam esse ab ipse-

quod victoria Iudeorum contra Rasin et Phacee signum erit conceptionis Virginis et partus Emmanuelis, q. d. Nunc cum minus dignus appareret Achaz impius et incredulus, ut in illum Deum sit beneficis, magis effaret et ostendet se Dei misericordia: dabit enim vobis promissae opis contra Rasin et Phacee complementum, in signum alterius majoris beneficii, nempe spiritualis salutis afferet aliquando de Virgine natu Emmanuel, qui ex ea tuisque posteris, o Achaz! descendet, tuncque et Davidis regnum labans restituet, cap. XI, 4. Simile est, cap. XVIII, 15, 16: « Quia dixisti, inquit, percussimus fedus cum morte, etc., idcirco ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem angularem. » Et clarus, Exech. cap. XXXVII: « Non propter vos ego faciam, dominus Israel, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis, »

illo et virgine nascituro masculo, qui vere sit Deus, humana natura assumpta inter homines versatur, adeoque regis Emmanuel, οὐκόποτε μανιφεστ, manifestus est inde quod in eodem hoc vaticinio, infra cap. IX, 5, puer illi nascitur, discrete dictur appellandus inter alia esse « Deus fortis, o Reete Lactantius, nre, Institut. lib. IV, cap. xii. » Propheta declaravit hoc nomine Emmanuel, quod Deus ad homines in carne venturus esset. Emmanuel enim significat *nobiscum Deus*, scilicet quia illi per virginem nato confiteri homines optinet, *Deum secum esse in terra et in carnis mortali*. Hieronymus: « Ergo pater, qui nascetur ex Virgine, o domini David, nre appellatur a te Emmanuel, il est nobiscum Deus, quia rebus ipsius proklatis a dubius inimici regibus liberata, Deus te habere presentem. » Percreberat igitur iam natus nostris aetate et inter Iudeos opinio illa pluribus antiquitatis populis recepta de divino aliquo heros et rogo, et virgine illihabita nascituro, qui homines sceleris sit solutus, molestis levatur, ex miseriis erupit, nro virgo, qui *aurea aetas* felicitatem in terram sit reducatur. De qua opinione a variis populis varia forma, vide annotationes ad hunc locum additamento. Hebrei divinitus Ilum regem in populo et virginem Davidis prosopis omnium, superpotissimum genitum vindicem et liberatorem existitrum sperabant. Apparitorum autem expectabant, qui inter illis veteri etiis illorum illustri oraculo de regi Davidi stabilitate, II Sam. vii, 16, habuerunt, quiescumque magis publici calamitatis Ita oppressi essent, ut ultima se ferre etiam finem propinquum esse credentes. Conf. Schol. in Exochiel, vol. II, pag. 464: « Id. Jam cum a conjuratis Syria atque Iudeis regibus genti Davidica regia totiusque Iudea interiorum imminere videbatur, anxios demissaque animos vates erigit spe mox nascitur divisi illius magnisque desiderio expectati principis, quem virgo modo proficax sit partur. Fauum inter illius aetas Iudeis fuisse de illustri quodam sui populi liberatore ac servatore singulari modo nascituro, patet quoque ex Miche, variis Isaiae equalis, cap. V, 2, ubi postquam, vers. 1, manifeste actum est de ortu Messiae ex Betheleme, additur: « Proprietas tradit eis usque ad tempus quo parient (se illa quare parturunt sperant) pepererit. » Orculum ita nostro simile, ut unum spectare ad altorem, eaque se mutuo explicare stadi intelligatur, Iudeos Jesu Christi etate hunc locum de Messia et virginis nascitur intellexisse, patet ex Matth. I, 22. Quod si quis vates temet, fors et illustris illo populi sui servatoris propedium apparitur sit, non respondit eventus, hanc debet nos praenuntio, nunc clare et expresse, nunc obscurae et implice per umbras et figuram. Quia enim

Tertio plenissimum est sensus, si utrumque

dictum conjugans: vox enim *signum* hic in-

determinate et ample sumitur, ut sit idem quod esse hic

opus nova, stupenda, ac portentum, tamque typo

signum reciprocum.

Trigesima analogia

typi et

antitypi.

Addit signum, proprie hic posse capi novo sensu, q. d. Cum videritis virginem parientem, tunc ex eo quasi signo certo scitole, instare tempus redempcionis mundi, cuius typus erit hinc redempcio et liberatio vestra de manu Rasin. Nam virgo parient non alium pariet, quam redempcionis mundi, quem omnibus hisce episcopibus vobis praenuntio, nunc clare et expresse, nunc obscurae et implice per umbras et figuram. Quia enim

Achaz contemptor signorum Dei, iis est indignus, hinc non ei, sed posteris eius fidelibus futuris, hoc nascituri Messie do signum, scilicet parfum virginis, ut cum eam cognoverint peperisse, sciant ex parte nec natum esse Messianum. Nec eniā debeat Messianum nasci nisi ex virgine, nec vicissim virginem docet alium parere quam Messiam.

Denuo nos ter Blasius Viegas in cap. xii *Apocal.*, commun. 3, sect. 14 et 15, et Barradius, tom. IV, lib. VIII, cap. vi, ad illa verba : *Ecce virgo : Nec nos, inquit, affirmamus, partum Virginis fuisse signum liberationis Achaz.* Pollicebatur quidem regi signum liberationis, si petre vellet. Cum nollet, a praesentibus ad futura, a typō ad veritatem Prophetae intellectus traduxit. » Subdit, « signum sumi non pro signo liberationis, sed pro miraculo hoc sensi : Dabit vobis Dominus signum, id est ingens miraculum virginē partus. »

Symbolice S. Gregorius, in *Psalm. iv Penitent.* : « Signum, at, fuit populus illa Christi sine virili commixtione nativitas, quod his qui credunt in nomine ejus, datus erat potestatem filios Dei fieri : his videlicet qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Sicut namque B. Maria Christum peperit virgo, et post partum incorrupta permanebat : ita et Mater Ecclesia filios Deo sine dolore generat, et virgo semper illibata perseverat. Qui in hoc quoque quod Deum tuto corde diligunt, patrem de Deum habent evidenter ostendunt. »

Moraliter, nota : *proper hoc* : bine enim vide indolem Dei aliam esse quam hominum, qui cum incidunt in homines difficiles, aversos, imamicos et impici, contrahant et retrahunt se, concipiunt odia et iras, optant vindictam, etc. Deus vero qui magnifico et liberalissimo est animo, sua pietate certat cum impietate hominum, nec patitur sub a vicini : quo circare lunc maxime se beneficium ostendit, cum videt homines esse miserrimos et pessimos, ut hic Achaz ingrato et pessimō promitti Verbi incarnationem. Par modo cum Christus incarnatus est, mundus era maximē corruptus, ideoque egreditur maximo medio, scilicet Christo, quem Deus mira sua clementia tunc eis submisit, ut ubi abundavit iniqualitas, ibi abundaret gratia, ut per Christum effectum est, qui per se et Apostolos homines bestiarum more viventes in homines, immo in Angelos, commutavit. Impius ergo et imamicus beneficere divinum est. Hoc imitentur sancti Religiosi et Christiani omnes : ita vincent in bono malum, nec tantum Dei, sed et hominum gratiam sibi conciliabunt, atque sua bonitate et beneficentia expugnabunt aliorum malitiam et maledicentiam. Hoc novum victorie genus docet philosophia non Aristotelis, sed Dei et Christi. Ita dicebat Sancta illa rogalia quomodo ad sanctitudinem pervenisset : « Nunquam a quaquam lesa sum, qui ei peccare beneficium rependerim. »

Vigismundus Imperator hostes bello superatos,

non modo a delicti offensa liberare, sed et inter familiares adoptare solitus, et ob id a Laurentio Hungario Palatio reprehensus : « Tibi, inquieto, utilē videbitur hostem occidere, quia mortui bella non excitant. At ego iniunium occido, dum parco ; et amicum facio, dum extollo. » Praelate sentiabat pulchrius esse et gloriostius hostem be nefaciendo quam pugnando vincere et amicū facere. Ita Aeneas Sylvius, lib. II *De Gestis Alphoni*.

Alphonus Aragonum rex, expugnato Stephano, centuriones ac milites qui sibi maledixerunt, mirari cum humanitate excepti; cum aliis morte mulelandos censerent, ait : « Malum ex clementia et humanitate erga hostes quam ex Victoria laudem pacisci. »

David, regno pulsus ab Absalom filio, eo in acie caso misit Sadoc et Abiathar sacerdotes ad seniores Iuda, dicens : « Fratres mei vos, os menum, et eam mea vos, quare novissimi reducitis regum? Et Amase (qui castris hostium praefuerat) dicit : Nonne os meum, et eam mea est? Hec faciat mihi Deus, et haec addat, si non magister militie fuerit coram me omni tempore pro Iacob. » Adui fructum et successum hujus clementiae et beneficentiae : « Et inclinavit cor omnium virorum Iuda, quasi viri iuris : miseruntque ad regem, dientes : Revertere tu, et omnes servi tui. » Haec ergo munificentia Davidis omnium etiam rebellum animos inflexit, ut eum accercent regnumque sit restituerit, II *Regum* xix, 12.

Theodosius Imperator interrogatus, cur neminem qui intulisset injuriam, morte multastet? respondit : « Utinam potius mihi potestas esset, eos qui mortui sunt ad vitam diuino revocandū sic enim Deum imitarer, qui solus mortuos resuscitat. Testis est Socrates, lib. VII, cap. xxv.

Leo Imperator solebat dicere : « Sicul sol quibus affulserit, illi calorem suum imperit : ita etiam Imperator eis elemens et beneficiis sit quod asperxit. » Testis est Zonaras, tom. III.

Spiridonus Trimethoum in *Cypro Episcopis*, a fasto alienus, pavit oves : media nocte fures stabula aggressi, dum surripere pecudes student, invisibili vi apud stabula vincit sunt ; cumque diluxisset, accessit ad gregem, illosque videntes vincos solvit, fures multum horratus ut justis laboribus, et non per injuriam victimū querantur, arietaque donatos dimisit, festive addens : « Ne frustra, inquit, vigilasse videamini. » Ita Socrates, lib. II, cap. viii.

Adolescens quidam ab Arianis subornatus, S. Gregorium Nazianzenum interficeret tentans, cum arcana Dei potesta ita fuisset repressus, ut tantum scelus detestaretur, et ad pedes Nazianzeni provulsus cum lacrymis veniam postularet, respondit Nazianzenus : « Propitius tibi Christus sit, o charissime! tibique ipse ignoscat qui me quoque servavit : hoc solum ad facinoris purgationem a te pelo, ut heresim exerceris, meusque fias, atque ad Deum accedas, ipsique sinceram et

COMMENTARIA IN ISAIAM PROPHETAM, CAP. VII.

voluntariam servitudinem offeras. » Idem ad suos cives volentes affligere hereticos, a quibus fuerant afflicti : « Hoc ego, ait, pro ultione habeo, ut et a quibus injurya lacerasti fuimus, salutem consequantra, veraque et divina esse confiteantur ea, quae non illa pridie insectabantur. » Testis est Gregorius presbyter in *Vita Nazianzeni*.

Apolionius monachus et martyr, cum in carcere Philemon chorales omnibus cum opprobriis oneraret, suspensus : « Filii, inquit, miseratur tui Deus ; et mihi horum que in me modo obloquientur effundisti, reputat ad peccatum. » His dictis ille corde compunctus, et fidem quam persecutabatur suscepit, et non recusavat martyrium.

Editorum
manus
et
principes
Prosternit
prima Ecce virgo concipit. — Perinde Symmachus Tibonius, Aquila et Theodoreus, qui fuerunt Iudei prescelti, nostrorum Iudei, et super Caliston et Orolampadius verlurant, ecce juvenula concipit. Quod Iudei sic explicant, q. d. Juvenula, scilicet iuxta Achaz, atque storilis, nunc concepit et parvit filium, vel Ezechiam vel aliquem alium. Verum prius aperte falsum est : nam Ezechias iam erat natus. Achaz enim regnavit sedecim annos tantum : Ezechias vero succedens in regnum erat 23 annorum ; ergo natus est ante regnum patris.

Editorum
manus
et
principes
Prosternit
prima Secundo, nec Ezechias, nec quis alius filius Achaz vocatis fuit Emmanuel, id est nobiscum Deus.

Tertio, insulse et impie Hebrew בָּתְלָה alma vertunt, juvenula : et quod est signum, quid vulnera, quid novum, si juvenula quo genuit Ezechiam, alium parlat filium? Et si jam generata Ezechiam, quomodo erat stolidus?

Dico ergo, de fide est sic vertendum esse, « ecce virgo concepit ; » et haec verba intelligenda esse de B. Virgine Deipara, integra et intacta virginitate Christum Dominum concipiente et pariente ; ita ut hoc neget, sit hereticus, ut fuit Helvidius, contra quem scriptit S. Hieronymus. Id patet *Matth.* 1, 20 et 23.

Et probular, quia Hebrew בָּתְלָה alma, presentim cum articulo *הַבָּתִילָה* בָּתְלָה, ut hic est, non juvenilam (hanc enim significat בָּתָרָה marva), et subinde בָּתָרָה betula; quod communiter virginem, cum adjuncto tamen conjugata significat, ut patet *Joel.* 1, 8, ubi Septuaginta *betula* (υπότημα), sed virginem significat ; ita enim verteunt *S. Philaginta*, Chaldeus, Noster et veteres Rabbinii, apud Galatinum, lib. VII, cap. xiii. Radix enim בָּתָרָה alma significat abscondere : inde alma vocatur virgo abscondita et incognita viro. Hinc et lingua Punica, quia Hebrew affinis est, virgo vocatur alma, inquit S. Hieronymus.

Secundo, virginem hanc Isaiae paritum, et Christum ex virgine nascitum predixerunt deem Sibylle, inter quas Phrygia ita canit :

Editorum
manus
et
principes
Prosternit
prima Virginea in corpus voluit demittere corlo
Sic Deus protulit, cum mandat Angelus alma
stat, que miseres conuicta sorte levavit.

Et Cumana apud Virgilium, ecloga 4 :

Ultima Connai venit iam carminis aetas.
Mores ab antiquo seculorum nasciur ordo.
Iam reddit ei Virgo, redempta Satoria regna :
Iam nova progenies colo demittit alio,
Clara Deum soboles, magnum Iovis incrementum ;
Illi Deum vitam societ, Divisne videbit
Pemitos heros, et ipse videbitur illis.

Quae Sibylla carmina licet Virgilium vel ignoranter, vel adulando transliterat ad Salomonem *et* Pollio Roman Consulim, tempore Augusti Caesaris, filium, tamen S. Augustinus, lib. X *De Civit.* cap. xxvi, et Eusebius, lib. IV *De Vita Constant.* aliam passim, tanquam de B. Virgine et Christo dicta accipiunt, idque patet ex ipsis verbis, et ex tota ecloga ; tam enim magnifica predicta, ut ea non Salomon, nec alteri homini, sed soli Christo conveniant. Alliarum Sibyllarum oracula vide apud Cantium, lib. II *Marial.*, cap. vii.

Tertio, B. Virginem paritum Christum praedixit Jeremias, cap. xxxi, vers. 22 : « Creavit dominus novum super terram : Femina circumdabit virum. » Vide ibi dicta.

Objiciunt Iudei : *Proverb.* cap. xxx, 19, dicitur : « Quartum penitus ignoro, scilicet, viam viri in adolescentia. » Hebreo enim est בָּתְלָה alma ; ergo alma significat adolescentulam viro cognitam, etiamnam eam esse cognitam, si id ipsa negat, difficile sit probare, cum vix ullum copule praeterito remahat vestigium.

Respondeat Sanchez sensum esse : ignoro viam viri בָּתְלָה, id est ad virginem absconditam, quae fugit oculis virorum et domi se abdi, q. d. Facilius inuenies in aere viam aquile, et in mari viam navis, quam vestigia virorum ad Janam virginis illius, que nunquam se viris videndam offert, immo eis aversatur et fugit, ideoque est alma, id est abscondita.

Secundo, R. Haccados et veteres Rabbinii apud Galatinum sic explicat, ut ibi sit propheta eadem que hic de Christo ex Virgine nascituro, q. d. Diffidillimum est cognoscere Christi (qui vir fuit ab initio conceptionis sua, perfectus omnibus potentissimis anima, que ac membris corporis) in Virginis conceptionem et nativitatem.

Tertio simplicissime, « via viri in adolescentia » cognosci nequit, quia post congresum et copulam carnale nullum ejus remanet vestigium : nam quod nonnulli putant in copula cum virginie rumpi membranum, quae sit virginatus signaculum, falsum esse docent Franciscus Valesius aliquid magis : *alua* ergo etiam his significat virginem, non que jam sit virgo, sed que virgo fuit ante copulam, seu potius que in ipsa copula a viro inventa sit virgo.

Quarto, et optimè, legendum est cum Latinis et Septuaginta, viam viri in adolescentia, non adolescentia : corrupte ergo in Hebrew legitur בָּתְלָה alma pro בָּתָרָה בָּתְלָה. Sensus ergo est, q. d.

Dificillimum est cognoscere quid fecerit, quidve
fecit adolescentes, qui fervore sanguinum et spiri-
num in alia et alia studia, cogitationes, opera-
tive ac loca statim abripitur.

Objicit secundo Calvinus (qui negat penetratio-
nem corporum ita ut ducunt in eodem loco) Deo
esse possibilem; ac proinde negat Virginem ma-
nentem virginem peperisse, scilicet neget Christum
post resurrectionem clausa januis ad discipulos
infusoisse non convincit. Virginem manentem
virginem concepsisse et peperisse Christum, quia
hunc verba: «Ecce virgo concepit,» possunt ac-
cipi in sensu diviso, non composite, q. d. Quia
antea fuerat virgo, illa jam post copulam, non
virgo, sed corrupta concepit. Verum hunc commen-
tum clare refellit S. Mattheus, cap. I, vers. 20 et
23, ubi ut omne dubium tollat, dicit: «Quod in ea
natum est (non de viro Joseph, sed) de Spiritu
Sancto est. Ergo Virgo manens virgo concepit ex
Spiritu Sancto. Deinde subdit: «Hoc autem totum
factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium; et vocabitur nomen eius Emmanuel.» Idem refellunt Patres omnes, tolue Ecclesiae, que haec verba Isaiae et
Matthei accipiunt in sensu composite, ideoque fir-
miter credit quod B. Virgo fuerit virgo tam in
partu et post partum, quam ante partum. Citat
Pater noster Canisius, lib. II Moral., cap. xiv et
xx. Et quale, queso, esset hoc signum, quod vir-
go jam corrupta conceperet? Hoc enim quotidiale-
num et naturale est: unde in Hebreo hic signifi-
catur quod hoc signum erit insolitus et admirabilis;
cum dicatur: קָרְבָּן הַמִּלְאָכָה קָרְבָּן הַמִּלְאָכָה, id est ecce illa virgo (admiranda) gravida erit et prægnans. Hinc ergo contra Calvinum patet, Virginem in sensu composite peperisse Christum, ac consequenter generacionem corporum Deo esse possibilem. Rursum mysterium Eucharistie esse possibile, quod pari blasphemia negat Calvi-
nus. Si enim Deus potest facta ut duo corpora, v. g. corpus Virginis et corpus Christi, sint in eadem loco, et non possit facere, ut unum idemque corpus Christi sit in pluribus locis et altari-
bus? Rursum cur non possit facere, ut totum cor-
pus Christi sit in parva hostia? Si enim potest pluri-
ta tota corpora ponere in eodem loco, cur non
possit pars ejusdem corporis ponere in eodem loco, v. g. in parva hostia, immo in puto? Nec enim tria plana parte sunt, scilicet quae diffilia et natura repugnantia, parensque virtutem et po-
tentiam, at fiant, requirant. Tam enim impossibilis est unum locum adaequari pluribus corpori-
bus, quam unum corpus adaequari pluribus locis. Denique miraculo id ipsum non semel confirmavit Deus. Illustrè est quod refert S. Augustinus, lib. XXII De Cict., cap. viii, de Petronia clarissima fe-
mina, quae ex d. sperato morbo miraculose di-
memoriam S. Stephani sanata est. Cum enim pro
rem-dio annulum superstitionis a Judæo prius

acepisset, quem capillitia zona insereret, quo sub-
omni vesto ad nuda corporis cingeretur; pergunt
illa ad S. Stephanum, annulus integer integra et
illæsa zona ad pedes ejus exsiliit; quod miracu-
lum ipsa future salutis pignus accepit: «Non ex-
dunt hoc, ait S. Augustinus, qui exiam Dominum
Iesum per integræ virgininalia matris enixum, et
ad discipulos suos ostiu clavis ingressum fuisse
credunt. Sed hoc certe querant: et si verum
invenerint, illa credant. Clarissima femina est,
nobilitatis nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat:
amplo civitas, ampla persona, rem querentes
late non sunt. Martyr certe ipse, quo impetrante
illa sancta est, in filium permanentis virginis
credidit, in eum qui ostiu clavis ad discipulos
ingressus est.» S. Stephanus credit, S. Augustinus credit; non credit, Calvinus?

Ubi nota: Hebreæ est: קָרְבָּן הַמִּלְאָכָה, Septua-
ginta et xxviii; id est illa virgo rara et unica, illa
phenix mundi, illa Virgo illustris, et toto orbe se-
culisque omnibus celebranda, quae nimur pri-
mam votum continentia et virginitalis Deo nucu-
pavil, ejusque vexillum posteris omnibus erexit,
ad quod post eam tot milia SS. virginum, feminarum
sequuntur a virorum, convolareunt. Praecelle-
s. Hieronymus ad Eustochium, De Custod. virg.:
«Inveniatur, ait, in veteri Testamento, in viris
tantum hoc continentia bonum (in Eli, Biseo,
Jeremia et filiis Prophetarum), et in doloribus ju-
giter Eva pariebat. Postquam vero Virgo conce-
pit in utero, etc., soluta maleficio est. Mors per
Evan, vita per Mariam. Ideoque et ditis virginitatis
donum fluxit in feminas, quia coepit a fe-
mina. Statim uero Filius Dei ingressus est super ter-
ram, novam sibi familiam instituit, ut quia ab An-
gelis adorabatur in celo, haberet angelos in
terris.» Audi et Poem in hymno Ecclesiastico:

Gaudia matris Iudei cum virginitalis honor,
Nec primam similem visa est, nec habere sequentem.

Rursum:

Partus et integras discordes tempore longo.
Virgines in gremio fructu pacis habent.

Nam quod scribunt Gellius, libro IX, cap. IV, et
Plinius, lib. VII, IV, P. Licinio Crasso et C. Cassio
Consolibus (eratis annus ante Christi epocham [72])
virginem peperisse, pro ficto, non pro facto ha-
bendum est, ut et illud quod aeo nostro sub-
Henrico II, Francie rege scribit Genebrardus Ambianus in Francia factum, ut virgo pareret.

Unde S. Chrysostomus, Basilius, Hieronymus,
Prudentius, Bernardus, et eiis Camisius, lib. II, cap. xvi, docent B. Virginem sua angelica vir-
ginitate, ac mentis et corporis puritate meruisse de-
congruo ut fieret Mater Dei. Quocirca Venantius
Fortunatus canit:

Virginitas felix quæ partu est digna Tonantis
Quæ meruit Dominum progenitare suum.

Et Prudentius in Cathemerino: «Edere namque
Deum meruit, » scilicet Virgo sua virginitate:
« Omnia Virgo venena domat.» Plura vide apud
Canisium, toto lib. II, et Suarez, III pars, tom. II,
Quest. XXVI, disp. 3.

Denique Deus hoc mysterium virginitalis Del-
pare miraculè confirmavit. Referunt historici His-
pani, et ex ilis Baronius anno Domini 637, S. Il-
dephonsum Volestanum Archiepiscopum contra
Hieridanos renascentes propagnasse libro edito
perpetuum virginitatem Deiparæ. Quare cum ipse
in festo Annuntiationis B. Virginis ad templum
noctu pergeret, templum cepit coelesti fulgere
mihi. Ceteri dilapsi, apparuit ei B. Virgo dicens: « Culter in tuo corpore virginitalis, cum
mactis per latte fideliter ardore conjuncte, nos-
treque virginitatis defensæ præmium erit ex col-
lesti theatro manus allatum.» Inter haec verba
vestim suis manibus capiti inseruit: « Haec, in-
quies, Filii mei mea. » Tunc anno recur-
rit festa celebrato.

In Vita S. Agapiti, socii S. Francisci, 23 aprilis
narratur quendam Doctorem Ordinis S. Dominicæ,
dubitante de virginitate Deiparæ, cogitavisse
ad hoc consilere S. Agapitum: cumque eum
eminus videret S. Agapitus prævenit, terramque
pulsus dixit: « Frater Predicator, S. Deipara
Maria virgo est autem pars; statimque ut haec
dixit, pulcherrimum illa exortum est lumen. Item
iter perennia humo repetit: « Frater Predicator,
S. Maria virgo est in parte; et confestim secun-
dum exortum est lumen. Tertia, baculo fariens
terram: « Frater, inquit, Concionator, S. Maria
virgo est post partum, et simulique tertium ex-
sultit lumen candoris ei formosissime admiranda. Ita
omnem et scrupulam exenti.

Porro cause cur ex Virgine nasci voluerit Deus,
sunt: Prima, quia, ut ait S. Bernardus, Deum de-
cebat nova, insolita, propria, et sublimis genera-
tio; talis autem est Virginea. Secunda, quia, ut
ait Theodosius Ancyra Episcopus in Concilio Ephesi-
sino, orat. 2: « In corruptionis largitor corruptioni
non inducit, nihilque incorruptionis auctor
corruptum. » Tertia, quia Deus et SS. Trinitas est
prima virgo, ut ait S. Nazianzenus in Carm. Hinc
Pater virgo mente generat Verbum, id est Filium
summum, et cum Filio similiter spirat Spiritum Sanctum,
per actionem amoris sive spirationis. Decidit
ergo ut Christus quis Melchisedech noster in ter-
ris esset ἄρνεται, id est sine patre; scut in cœlis
secundum generaliorem divinam ἄρνεται, id est
sine matre, ut utroque virgo ex virginem nasce-
retur. Quarta causa est, ut ex vi originis sui ex-
cluderetur peccatum originale: hoc enim omnes
carcularer progenit ex Adamo contrahunt, non
autem nisi ex virginis. Rursum ut concupiscentia
et peccati vicior sine concupiscentia et peccato
concupesceret. Denique ut purissima esset ejus
conceptio, qui omnes homines erat purificatus,
et ex hominibus Angelos electi. Quinta, ut

Ame Sol, caro nitido diem quod
Provis et celis.

Hinc et dies felix et clara vocatur alma. Jam quid
clarus, quid felicissimus B. Virginis? Quartu, abus
dicunt ab alendo, quasi alieni, ait Festus; unde
Lucrus, lib. II: « Liquor abus aquarum. »
Et lux dicitur alma, quod alat universa; nam
per lucem et diem omnia crescere docent Physi-
ci, et Servius, qui et addit, Aenid. II: « Alma
propriæ est tellus, eo quod nos alat: abusive
etiam alias omnibus hoc epitheton datur. » Et
Columella, lib. III, cap. xxi: « Quibus, ait,
alat tellus annua vice velut eterno quodlibet
puerperio leta mortalibus distenta musto dimittit
ubera. » Talis est Deipara, quae Christum duit,
et Christianos jugiter alti favebat. Nuna singula
verba pressius expendamus.

Ecc. — q. d. Adeste, proceres; adeste, Judei;
audite, omnes gentes, vide et stupete, ecce rem
miram et omni aeo inauditam, ecce ostentum sa-
culorum, ecce novum nunquam visum, quod
creabit Dominus, Jerem. xxxi, 32. Ecce rem post
nulla secula futuram, quam quasi certam et
presentem coram intuor. Ecce post 730 annos
virgo concepit et pariet. Hoc tu, o Achæi incre-
duli! non meritis cernere, cernunt postui et
fruentur, dicentque: Ecce hoc portatum predi-
xit Iesu a tot seculis, nunc illud impletum
conspicimus, nunc credimus, nunc scimus, Vir-
ginem peperisse Salvatorem mundi.

Virgo. — Hebreæ haalma, illa virgo, An-
geli, etiam Seraphini, suspicienda: « Quæ
similis est genitrix, filia, sponsa Dei: » quæ Deum
homini, cœli, terra, maternitatem virginitali,
peccatores sanctificati conjuxit et copulavit: ac
proinde non dulia, sed hyperdulia ab hominibus
et Angelis colonta. Nam in hoc virginem concep-
tus et incarnationis Verbi opere recta, praeter ceteris
sunt stupenda, quæ ita describit S. Bernardus,
serm. 3 in Vigilia Nativit. « Triā, inquit, opera
tres mixtrias fecit omnipotens illa maiestas in
assumptione nostræ carnis, ita mirabiliter singu-

laria, et singulariter mirabilia, ut talia nec facta sint, nec facienda sint amplius super terram. Con juncta quippe sunt ad invicem Deus et homo, mater et virgo, fides et cor humanum. Verbum enim, anima et caro in unam convenire personam, et haec tria unum, et hoc unum tria sunt, non in confusione substantiae, sed in unitate personae. Hec est *prima* et superexcellens mixtura. *Secunda*, est virgo et mater, utique et admirabilis et singularis. A secundo non est auditum, quod virgo esset quia peperit, et mater esset que virgo permanuit. *Tertia*, est fides et cor humanum, et haec quidem inferior, sed non minus forsan fortis: mirum enim quomodo con humanum his duobus fidem accommodavit: quomodo credi potuit quod Deus homo esset, quod virgo manserit que peperisset?

Mirum quid refert Hegesippus, lib. De *Supplemento Evangelicae veritatis*, et ex eo Michael Caraman, lib. De *Virginitate B. Mariae*, cap. xiv, scilicet Simeonem, qui *Lucu n.* Christum in ulnas accipit, fusse extinuum inter sui seculi Rabbinos, et hoc Isaia oraculo de Virgine paritura in schole aliquando exposuisse. Verum pro eo quod scriptum repererat *healma*, quo certo Virgo paritura significabatur, primore litteram expunxisse, ac legisse *alma*, quasi in sensu diviso pararet illa que fuerat virgo, iam vero erat mulier corrupta: sed cum Scripturas deno relegret, *haxima* prefixo articulo, sicuti ante erat, repe riisse: itaque secundo articulum dispunxisse, cumque illicum divinitus restitutum fuisse: hoc que etiam tertie iterasset: unde vim numinis agoviisse, et intellexisse virginem vere parituram, ideoque supplicium Deum rogasse, ut tamdu su perstitio se conservaret, donec Emmanuel ex ea natum videtur et adoraret: ac resupsum tum accepisse, se non visurum mortem, donec videret Christum Domini. Verum hujus historie fides sit penes Hegesippum: nam olet Cabalam, id est foliolum aliecum Rabbini. Et quomodo Simeon et sacra Scriptura ausus fuisset litteram dispu ngere? Quis credit hoc de Rabbino, eoque sancto, cum etiam Rabbinos aliebus, in tunda Scriptura Hebraica religiosos, imo superstitionis videamus? Addo, quod *alma* *et* *haalma* proprie tere vereque virginem significet.

Verius S. basilus, hom. De *humana Christi generatione*, censet diabolum ex hoc oraculo exspectasse virginem que parent, ut inde agnosceret Salvatorem mundi, eique insidiar strueret, ideoque B. Virginem nupsisse Josepho, ut diabolus putaret eam ex Josepho concepisse: « Virgines namque, inquit, in primis observabant, quorum unam parituram et Propheta cognoverat, dicente: Ecce virgo concepit et pariet filium: virginitatemque insidiator observatorque, sub matronum specie factus ignorans, a malignitate abstinuit. Sciebat enim suum imperium de Dominicane carnis generationem perditum iri. » Et S. Hierony-

mus in cap. I *Math.*: « Martyr Ignatius, ait, quartam addidit causam, cur a desponsata concepsit et, ut partes eius celarebat diabolus, dum cum putat non de Virgine, sed de uxore generalum. » Licit enim naturaliter demon sciare posset B. Virginem intactam esse a Joseph, tamen a Deo impeditur, ne quod inter B. Virginem et Joseph agebaratur, cognosceret.

Denique hec vaticinum de virgin paritura Christum Isaia edidit post iactum regni Achaz, cum scilicet ipse cladibus a Rasi et Phace acceptis afflictus, ab eisdem obsidione et excidium metuens, cogitaret non Dei, sed Assyriorum open implorare, puta anno 3 Achaz; nam anno Achaz 4 implieta sunt, que Isaia predictit de strage Rasi et Phace, ut ostendam cap. viii, vers. 4. Quocirca multum errant Beza et Vatabulus, qui putant hanc prophetiam ab Isaia editam anno decimo Achaz. Aberrant et alii, qui 24 annos numerant a die hujus vaticinii usque ad sextum annum Ezechiae. Hinc enim sequitur illud editum esse ante regnum Achaz. Aberrant et Sextus Senensis, lib. II *Biblioth.*, litera G, dum hoc oraculum habuisse exiitum quadam interitum Phace et Rasi censem anno 6, et 3 Achaz.

Moraliter, hic dicat virgo qualis esse debeat. Primitaria virgo, et virgo virginum docet eam, quod debeat esse « alma », id est abscondita, fugiens osculos hominum, dominatans, secretamans, publici fugax. « Alma » ergo non tantum custos, sed et prima pars est pudicit. Docet horum graphicorum demonstrat Tertullianus, lib. De *Velatione virginum*: « ipsa, ait, concupiscentia non la tendi non est pudica: punit aliquid, quod virginis non sit: studium placendi utique et viris, quantum velis bona mente conetur, necesse est publicatione sui periclitetur, dum percutitur oculis incerti et multi, dum digitis demonstrantur titillatur, dum nimium amatur. Si frons duratur, si pudor teritur, sic solvit, sic discutit alter jam placere desiderare. »

S. Cyprianus, lib. De *Habitu et Disciplina Virginum*: « Virgo, ait, non tantum esse, sed et intelligi debet et credi, ut nemo cum virginem videbit, dubitet an virgo sit. Parem se integratas in omnibus praestet, nec bonum corporis cultus infariebit. »

S. Ambrosius, lib. II in *Lucam*, ad illud *Luc. 1*, Et ingressus Angelus ad eam: « Sola, ait, in penetralibus; quam nemo virorum videbat, sola sine comite, sola sine teste, ne quo degenere depravaret afflatus, ab Angelo salutari. » Nam, ut idem ait *Ezhort. ad Virgines*: « Decet solitudo reverendum, et gymnasium pudoris secretum est. »

S. Hieronymus ad *Letam*, De *Instit. filie*: « Inletur, ait, Mariam, quam Gabriel solam in cubiculo suo repertus, et ideo forsitan timore perterrita est, quia virum quem non solebat aspergit. Amuletur eam, de qua dicitur *Psalm. XLIV*, 14: « Omnis gloria ejus filiae regis ab intus. Loqua-

tur et ipsa electo charitatis jaculo vulnerata: Introductus me rex in cubiculum summum. » *Cant. 1, 4*: « Nunquam exeat foras, ne inveniant eam qui circumveunt civitatem, ne percutiant et vulnerent, et auferant theristrum pudicitie, et nudum in sanguine derelinquant: quin potius, cum aliquis osatum ejus pulsaverit, dicat: Ego murus, et ubera mea turris: lavi pedes meos, non possum inquirare eos. » *Cant. VIII, 10*.

Talis fuit B. Asella virgo Romana, quam ita latens Hieronymus, epist. 43 ad *Massiliam*: « Unius cellule clausa angustia, latitudine paradise fruebatur. Idem terra et solum, orationis locus: exstetit et quietis. Ita se semper moderate habuit, et infra cubiculum sui secreta custodivit, ut nunquam pedem efficeret in publicum, nunquam viri nosset alloquiri, et, quod magis sit admiranum, sororem virginem amaret potius quam videtur. Ad Martyrum limina pene invisa properabat. Et cum gauderet proposito suo, in eo vehementius exsultabat, quod se nullus cognosceret; ut soliditudinem putaret esse delicias, et in urbem turbida inventire eremum monachorum. Sermo silens, et silentium loquens. » Vide quae de Dine curiositate et violatione dixi, *Genes. XXXIV, 1*.

CONCIPIT, ET PARIEAT. — Vide hie quia virginitas non sit sterilia, sed secunda et fertilis, que genuit Deum creatorem omnium. « Talis partus, inquit S. Bernardus, serm. 2 De *Adventu*, congruebat virgini, ut non pareret nisi Deum; et talis nativitas decebat Deum, non nisi de virginis nascetur. » Preclare ergo S. Ambrosius, lib. I *De Virga*: « Virginis, inquit, corpus celum, » id est sedes et thronus, « est Dei. » Et Poeta:

Nec genitrix tua fructuosa uila parentum est,
Tot bona per partum que debet una sum.

Ha spiritualiter S. Cæcilia virgo Valerianum maritum, Tiburium aliquos miltos convertebat Christo peperit, ut merito de ea canat Ecclesia: « Cæcilia famula tua tibi, Domine, quasi apis argentea deservit. » Lege Vitam S. Juliani et Basilius, et mirabaris tot millia hominum eos conjugis simul et virginis Deo peperisse. Haec fecundatissimum promittit Deus virginibus, *Isaiæ LXI*, 3: « Non dicat Ennuchi: Ego sum lignum aridum, » etc., de qua re plurib[us] ibidem.

ET VOCABITUR. — id est erit, vide *Can. XXIX*. Hebrews est יְהוָה יְהוָה, feminini generis et secundae personae, id est et *vocabis*, ut vertant Septuaginta, Pagninus et alii, sollicit tu, o virgo! Alias enim in veteri Testamento indehabet nominata filii, non matres. Sed quia hic Virgo concepit et parit sine patre, hinc ipsa quasi pater aequo ac mater, nomen Emmanuel filio suo imponit. Hoc est quod Gabriel eidem annuntians hunc partus predixit, *Lucæ 1*, 31: « Ecce concepites in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Iesum. » Jesus enim idem est quod Emmanuel, ut mox patebit.

ANNOTATIONES ADDITAMENTUM.

De *Emmanuele* et *Virgine nascituro*.

Andreas Sempert *Exercitatio Rabbinico-Philologica ex oraculo Isai*, vi, 44. Vitib[us] 1631, in-4
Joan. Sauberti *Dissertat. de Haalma, matre Immanuelis, ad insigne propheetiam Isai*, vi, 14, 15, 16. Helmstadt 1661, in-4, recens in *Auctorita Palæstra Theologico-Philologica*, sive *Dissertat. academicar. Tomo singulare*, Aldforf 1678, in-4, pag. 130 sqq.

Joan. Deutschemann *Dissertat. de conceptione et nativitate temporali Messiae*, Vitib[us] 1664.
Joan. Frid. Scharreri *Dissertat. de Virgine miranda*